

УДК 336.22:352(477)

А.Є.Ружицька,

Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича,
м. Чернівці

ПРАКТИКА МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті зосереджено увагу на засади існування місцевого оподаткування, визначено його роль та значення у розвитку місцевого самоврядування. Також розглядаються питання місцевих податків і зборів як основи забезпечення фінансової бази місцевого самоврядування.

В статтє сосредоточено внимание на принципах существования местного налогообложения, определена его роль и значение в развитии местного самоуправления. Так же рассматриваются вопросы местных налогов и сборов как основы обеспечения финансовой базы местного самоуправления.

In the article the attention is focused on principles of local taxation existing, defined its role and importance in development of local government. Also questions of local taxes and charges as a basis of securing of financial base of local government is reviewed in this article.

Ключові поняття: місцеве самоврядування, місцеві бюджети, місцеве оподаткування, місцеві податки та збори, ринковий збір.

Протягом останніх років в Україні набула великої актуальності проблема нестачі фінансових ресурсів в органів місцевого самоврядування та нестабільність їхніх доходних джерел. За таких умов серйозним чинником стабілізації економічної ситуації в країні є ефективне використання системи місцевих податків і зборів, що здатна перетворити територіальні громади із дотаційних на суб'єкти, які самостійно, за рахунок власних доходів спроможні розв'язувати будь-які соціально-економічні проблеми. У розвинених країнах світу територіальні громади, котрі спираються на власні фінанси, є стабілізатором соціально-політичного ладу та фінансово-економічної ситуації у державі [5].

Аналіз практики місцевого оподаткування в Україні приводить до висновку, що система місцевих податків і зборів виконує ніби допоміжну роль щодо загальнодержавного оподаткування, торкаючись таких об'єктів, які або не становлять інтересу для державного сектора, або за своєю природою не можуть бути охоплені державними податками.

У сучасних наукових дослідженнях вітчизняних вчених приділяється увага окремим аспектам місцевого оподаткування. Крізь призму теорії державних фінансів ці питання висвітлені у працях О.Д.Василика, В.М.Федосова. Теоретичні засади організації фінансового забезпечення місцевого самоврядування в контексті теорії місцевих фінансів та міжбюджетних відносин аналізуються у працях Л.М.Зайцевої, В.І.Кравченка, І.О.Луніної, С.В.Слухая, М.Г.Чумаченка, місцевих податків і зборів в Україні – О.Д.Данилова, О.О.Сунцової.

Проте ці питання й досі не втратили актуальності і потребують подальшого дослідження, адже саме фінансова самостійність є передумовою здійснення функцій і завдань, що покладені на органи місцевого самоврядування. До того ж самостійність територій

завжди буде формальною, якщо існуватиме фінансова залежність від центральної влади.

Тому метою цієї публікації є аналіз діючої в Україні системи формування доходів місцевих бюджетів та визначення напрямків посилення ролі місцевих податків і зборів у ній.

При справлянні місцевих податків і зборів існує багато нерозв'язаних проблем, спричинених відсутністю необхідних теоретичних обґрунтувань місцевого оподаткування в Україні в контексті зміцнення інституту місцевого самоврядування, нечіткістю окремих організаційних процедур справляння місцевих податків і зборів, визначенням пріоритетів у наданні пільг платникам податків і зборів.

До найбільш суттєвих недоліків місцевого оподаткування в Україні доцільно віднести такі:

- незначна фіскальна роль місцевих податків і зборів;
- відсутність самостійних прав у органів місцевого самоврядування щодо запровадження на їхній території власних місцевих податків і зборів;
- вузький перелік місцевих податків і зборів;
- відсутність взаємозалежності між рівнем громадських послуг, які надаються на певній території, з податковими зусиллями населення;
- зволікання із запровадженням суто місцевого податку – на нерухоме майно;
- нерозвиненість податків, що відображають політику органів місцевого самоврядування.

Важливим у реформуванні вітчизняної системи місцевого оподаткування є використання досвіду європейських країн, де місцеві податки і збори – основне джерело доходу місцевих бюджетів.

У таких країнах, як Австрія, Болгарія, Угорщина, Румунія, Словенія, Франція кількість місцевих податків і зборів досить значна. До складу місцевих належать такі податки, які в Україні вважаються загальнодержавними: податок на прибуток підприємств, податок на доходи громадян, майнові податки [3].

Як переконує досвід розвинених країн, фінансові проблеми регіонів розв'язуються через надання місцевим органам влади стабільно закріплених дохідних джерел, розширення сфери місцевого оподаткування та реформування всієї системи міжбюджетних відносин у країні. Адже нестабільність доходів місцевих бюджетів, відсутність ефективного механізму міжрегіонального розподілу державних доходів негативно позначаються на розвитку регіонів.

Відповідно до Закону України «Про систему оподаткування» та Декрету Кабінету Міністрів України від 20.05.93 р. №56-93 «Про місцеві податки і збори» міські ради зобов'язані встановлювати на своїй території певний визначений перелік місцевих податків і зборів за наявності об'єктів

ФІНАНСИ

оподаткування [1]. Так, рішеннями органів місцевого самоврядування Чортківського району Тернопільської області затверджено 6 із 14 місцевих податків і зборів: податок з реклами, комунальний податок, збір за припаркування автотранспорту, ринковий збір, збір за видачу ордера на квартиру, збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг.

Результати аналізу стану наповнення місцевих бюджетів Чортківського району у 2007-2009 рр. вказують на те, що у структурі їх доходних джерел левову частку становлять міжбюджетні трансферти, які у 2009 році становлять 80,0% усіх доходів, збільшившись порівняно з минулим роком більше, ніж на 2,0%.

Обсяги неподаткових надходжень певною мірою відображають активність органів місцевого самоврядування на фінансовому ринку та ринку праці, однак їх частка у доходах місцевих бюджетів району протягом останніх років не перевищує 3,0 % (табл. 1).

У 2007 роках основну частину доходів від операцій з капіталом займали надходження від продажу майна – 1731,4 тис. грн. або близько 2,0% усіх доходів бюджету району. В 2008-2009 роках ситуація змінилася і основну частину доходів від операцій з капіталом займають надходження від продажу землі, причиною цього є зростання протягом останніх років цін на землю, що стало джерелом наповнення бюджету за рахунок продажу земель несільськогосподарського призначення.

Таблиця 1

*Структура доходних джерел місцевих бюджетів Чортківського району
Тернопільської області за 2007-2009 роки*

Показники	2007 рік		2008 рік		2009 рік	
	Фактично надійшло, тис. грн.	Питома вага в загальній сумі доходів, %	Фактично надійшло, тис. грн.	Питома вага в загальній сумі доходів, %	Фактично надійшло, тис. грн.	Питома вага в загальній сумі доходів, %
Податкові надходження	22593,9	19,00	29781,8	18,92	30491,0	17,05
Неподаткові надходження	2227,8	1,88	3286,5	2,09	3844,5	2,15
Доходи від операцій з капіталом	1894,2	1,60	1683,1	1,07	829,5	0,46
- надходження від продажу майна	1731,4	1,46	375,6	0,24	215,5	0,12
- надходження від продажу землі	162,8	0,14	1307,5	0,83	614,0	0,34
Офіційні трансферти	91949,1	77,50	122615,6	77,91	143564,0	80,30
Цільові фонди	22,3	0,02	18,9	0,01	63,2	0,04
Усього доходів	118687,3	100,0	157385,9	100,0	178792,2	100,0

Як показують наведені дані, сьогодні не менше 17% усіх доходів бюджету району формуються за рахунок податкових надходжень.

До місцевих бюджетів Чортківського району надходять кошти від

ФІНАНСИ

справляння більшості загальнодержавних податків, а також місцеві податки та збори. Серед податкових надходжень найбільш фіскальне значення має податок з доходів фізичних осіб. Його частка в податкових надходженнях місцевих бюджетів протягом останніх років перевищувала 2/3, у 2007 році надходження податку з доходів фізичних осіб склали 75,2%, а у 2009 році досягли значення майже 79,0% сукупних податкових надходжень місцевих бюджетів району (табл. 2.).

Серед платежів, пов'язаних з використанням природних ресурсів, найбільшу роль відіграє плата за землю, у 2007 році надходження плати за землю склали – 5,8%, а у 2009 році збільшились до 7,9% податкових надходжень.

Спрощена система оподаткування, обліку і звітності суб'єктів малого підприємництва, що передбачає сплату єдиного податку, є сьогодні найпоширенішою з альтернативних систем оподаткування. Питома вага єдиного податку в загальній сумі податкових надходжень у 2007 році становила 8,2%, а у 2009 році зменшилась до 6,7%, це відбулося у зв'язку з переходом з єдиного податку на загальну систему оподаткування кількох підприємств місцевих бюджетів району.

Таблиця 2

Склад та структура податкових надходжень місцевих бюджетів Чортківського району Тернопільської області за 2007-2009 роки

Група податкових надходжень	2007 рік		2008 рік		2009 рік	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Податкові надходження, усього	22593,9	100,0	29781,8	100,0	30491,0	100,0
- податок з доходів фізичних осіб	16998,4	75,24	22902,6	76,90	24082,1	78,98
- податок на прибуток	108,8	0,48	156,3	0,52	106,5	0,35
- збір за використання лісових ресурсів	-	-	6,5	0,02	68,8	0,23
- плата за надра	0,5	0,002	2,9	0,01	12,6	0,04
- плата за землю	1303,8	5,77	2051,0	6,89	2402,1	7,88
- податок на промисел	8,2	0,04	6,5	0,02	4,5	0,01
- плата за державну реєстрацію	22,9	0,10	20,8	0,07	21,0	0,07
- плата за торговий патент	848,3	3,75	976,6	3,28	235,1	0,77
- місцеві податки і збори	420,0	1,858	500,5	1,68	521,7	1,71
- фіксований с/г податок	316,7	1,40	230,1	0,77	223,1	0,73
- єдиний податок для суб'єктів малого підприємства	1862,3	8,24	2180,4	7,33	2045,2	6,71
- податок з власників транспортних засобів	704,0	3,12	747,6	2,51	768,3	2,52

Незначними залишаються кошти від справляння місцевих податків і зборів, їх частка у сукупних податкових надходженнях бюджету району протягом 2007-2009 років не перевищувала 2%.

Аналізуючи дані табл. 3, можемо дійти висновку, що найбільшу питому вагу у надходженнях від місцевих податків і зборів займає ринковий збір. Протягом 2007-2009 років частка цього податку збільшилась більше, ніж на 6,0%, це відбулося за рахунок розширення меж ринку, збільшення

ФІНАНСИ

кількості торгових місць – на 4% та підвищення суми ринкового збору.

Таблиця 3

*Структура місцевих податків і зборів у місцевих бюджетах Чортківського району
Тернопільської області за 2007-2009 роки*

Вид податку	2007 рік		2008 рік		2009 рік	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Податок з реклами	4,08	0,97	23,43	4,68	24,0	4,60
Комунальний податок	111,17	26,47	103,95	20,77	97,51	18,69
Збір за припаркування автотранспорту	5,87	1,40	8,11	1,60	9,49	1,82
Ринковий збір	259,34	61,75	325,73	65,08	355,95	68,23
Збір за видачу ордеру на квартиру	0,38	0,10	0,36	0,07	0,30	0,06
Збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі	39,11	9,31	38,89	7,80	34,45	6,60
Всього	420,0	100,0	500,5	100,0	521,7	100,0

Комунальний податок сплачують промислові та інші підприємства, розташовані на території району. Частка даного податку у місцевих податках і зборах протягом аналізованого періоду зменшилась до 18,7%, тобто порівняно з 2007 роком майже на 8,0%.

Частка збору за припаркування автотранспорту у структурі місцевих податків і зборів за останні роки збільшилась до 2,0%, відбулося підвищення суми збору, оскільки покращується обладнання місць паркування автотранспорту (табл. 3).

Місцеві податки займають мізерну частку – до трьох відсотків, що вказує на необхідність реформування системи формування доходів місцевих органів самоврядування.

Основними напрямками реформування системи місцевого оподаткування в Україні є:

- оновлення правового регламентування справляння місцевих податків і зборів через прийняття відповідного закону, врахувавши при цьому суттєві зміни, що мали місце у відносинах власності, реальних доходах населення та соціальній культурі;

- відмова від неефективних податків і зборів, які не мають ні фіскального, ні регулюючого значення (збір за участь у бігах на іподромі, збір з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі). Замість курортного збору запропоновано запровадити туристичний збір, який справлятиметься на всій території України, що сприятиме наповненню місцевих бюджетів, пропонується вдосконалення механізму справляння рекламного, гастрольного збору;

- запровадження податку на нерухоме майно (нерухомість), який може стати найбільш стабільним доходом для місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів;

- змінити підходи в оподаткуванні ринковим збором, а саме надати

йому статус податку, а платниками визначити осіб, які є власниками або користувачами земельної ділянки, що відведена для ринку. При цьому розмір податку повинен бути таким, щоб зменшити тиск на простого громадянина, котрий здійснює торгівлю на ринку;

Ї до місцевих податків і зборів необхідно віднести податки на бізнес (податок на промисел, плата за торговий патент на певні види підприємницької діяльності, плата за ліцензії). Такі податки потрібно віддати в розпорядження місцевих органів влади з правом встановлення на них ставок;

Ї доцільним є включення до системи місцевого оподаткування екологічних податків. При чому екологічним податком буде оподатковуватися продукт, який забруднює навколишнє середовище, стимулюватиме виробництво нової, екологічно чистої продукції.

Важливою реформою сьогодення має стати застосування у вітчизняній системі місцевого оподаткування європейського досвіду із системи оподаткування, щоб місцеві податки і збори, як і в інших європейських країнах, стали основним дохідним джерелом місцевих бюджетів.

Тому, реформуючи систему місцевого оподаткування, потрібно, насамперед, змінити ставлення до місцевих податків і зборів і не розглядати їх як другорядні податки в складі системи оподаткування, суттєво підняти їхнє значення та роль у формуванні фінансових ресурсів місцевого самоврядування [4; с.161]. А це можливо, якщо здійснити перегляд складу місцевих податків і зборів.

Отже, до переліку місцевих податків і зборів потрібно додати такі, що, з огляду на світовий досвід, найпридатніші для місцевого оподаткування. Це податок на доходи фізичних осіб, податок на нерухомість і податок на багатство тощо.

Список використаних джерел:

1. Верзун А. Місцеві податки як основа формування доходів органів місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / А. Верзун, М. Герасим. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vldau/APK/.../09vaaola.pdf
2. Декрет Кабінету міністрів України від 20.05.93 р. № 56-93 "Про місцеві податки і збори"(зі змінами і доповненнями).
3. Нуднова Ю. В. Місцеве оподаткування: європейський досвід та українські реалії впровадження [Електронний ресурс] / Ю. В. Нуднова, І. А. Гупало. – Режим доступу : www.confcontact.com/.../ek8_nudnova.htm
4. Петренко Ю. В. Місцеві фінанси : Опорний конспект лекцій / Ю. В. Петренко, О. Д. Рожко. – К. : Кондор, 2003. – 282 с.
5. Руденко В. В. Перспективи вдосконалення системи місцевого оподаткування в Україні // Шоста Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція Науковий потенціал України 2010 [Електронний ресурс] / В. В. Руденко. – Режим доступу : intkonf.org/rudenko-w-perspektivi-vdoskonalennya-sistemi-mistsevogo-opodatkuвання-v-ukrayini/